

4. atala: LINGUA NAVARRORUM

Irulegiko aztarnategian abiatuko da saioa. Berau induskatzen ari den Aranzadiko taldearen zuzendari **Mattin Aiestaranekin** elkartuko da Kike. Baskoien herrixka honetako etxe batean agertu zen Irulegiko esku famatua. Irulegin 5 herrixka daude, bata bestearen gainean eraikita. Lehena duela 3.400 urtekoa da eta azkena duela 2.100 urte ingurukoa. Erromatarren arteko gerra zibilaren ondorioz suntsitu zuten, eta horri esker azaldu da horrenbeste aztarna, tartean, esku famatua.

Izarok kale-inkesta bat burutuko du Irulegiko eskuaren argazkia erakutsiz eta garbi frogatuko du Nafarroako herritar gehienek erraz identifikatzen dutela irudia. **Ekaitz Santazilia** filologoarekin elkartuko da, bestalde, Kike Nafarroako Museoan, Irulegiko eskua parean dutela. Berak azalduko digu ez dagoela argi zer nolako lotura duen euskararekin: hizkuntza bera ote diren, ahaideak edo ukipenean zeudenak. Bestalde, akitaniera zer den argituko du: Akitanian hasi eta Soria bitartean azaldu diren aztarnek lotutako hizkuntza. Agertu diren hitzen artean daude: *Sesenco*, *Andere* edo *Umesahar*. Garbi dago akitanierak baduela lotura euskararekin, baina ezin omen da esan gaur egungo euskara haren oinordekoa den, ahaideak diren edo elkar ukitzen zuten hizkuntzak ziren.

Hurrengo gonbidatua **Patxi Salaberri** euskaltzain uxuetarra izango dugu, eta euskara noraino hedatu zen azalduko digu Uxueko talaiatik bertatik. Nafarroako Gortean euskara ere erabiltzen zela frogatzen duen 1416ko Matxin Zalbakoaren gutunaren berri emango digu, XVI. mendean nafar gehienak euskaldunak zirela azaldu eta euskararen atzerakada eragin zuten faktoreak xehetuko dizkigu.

Arturo Kanpion nafar idazle euskaltzalea, euskararen sustatzaile nagusietakoa izan zen XIX. amaieran eta XX.aren hasieran. Iruñeko euskaltegi bati ere ematen dio izena Kanpionek, eta pertsonaia honen irudiarekin egin duten buruhaundia profitatuz, Kikek soinean jarri eta, Izarok, kalean galdetuko du ea jendeak badakien nor den.

Ondoren, Kikek **Sagrario Aleman** euskaltzaina eta euskara irakasle ohia elkarriketatuko du, eta frankismoaren eta trantsizio garaia inguruan galdetuko dio. Sagrario Etxalekun jaio zen, herri guztiz euskaldun batean, baina Iruñera joaten zenean, guztiz giro erdalduna aurkitzen zuen. Euskarak nozitu zuen jazarpena azalduko du, baina, frankismo garaian Nafarroako

Diputazioak euskara sustatzeko bultzatutako kanpaina baten berri ere emango digu. Amaieran, frankismoaren azken urteetan sortu zen euskararen aldeko mugimenduaren nondik norakoak azalduko dizkigu, eta gaur egungo egoerari buruz duen iritzia emango.

Nafarroa hiru hizkuntza-zonaldetan banatuta dago 1986ko Euskararen Legearen arabera: **euskalduna, mistoa eta ez euskalduna**. Euskaldunean euskara eta gaztelania ofizialak dira, zonalde mistoan euskaldunek badituzte eskubide partzial batzuk, eta zonalde ez-euskaldunean, euskarak ez du eskubiderik, azken urteotan irakaskuntzan zabaldutako zirrikitu batzuetatik aparte.

Zonifikazioak eguneroko bizitzan zer esan nahi duen jakin ahal izateko, eremu bakoitzeko hiru gazte elkartuko ditugu: **Andoni Amadoz, Aitor Blanco** eta **Kristina Oses**. Haien ibilbide linguistikoa, euskara nola bizi duten, eremu bakoitzean zer sentitzen duten inguruan, Iruñeak duen pisua eta eragina, eta etorkizunera begira ikusten dituzten gako nagusiak aipatuko dituzte.

Izarok gaur egungo euskararen egoeraren inguruko datu batzuk emango dizkigu: 1991n nafarren % 9,5 ziren euskaldunak. Hiru hamarkada geroago, 2021ean, euskaldunak % 14,1 ziren. Bestalde, euskara ulertzen dutenen kopurua % 4'6tik % 10'6ra pasa da 30 urte horietan. Adinaren arabera, 65 urtetik gorakoen ezagutza % 7,3tik % 8'4ra pasa den bitartean, 16-24 urte bitarteko gazte euskaldunen kopurua % 12,2tik % 28ra igo da, 1991eko datuak aise bikoiztuz.

Paula Kasares eta **Iñaki Sagardoi** NUPeko irakasleek datu horien eta gaur egungo errealitatearen inguruko panoramika zabala eskainiko digute: euskaldunen kopuruaren hazkundera, erabileraren inguruko datuak, jarretan sumatzen diren aldaketak... Irakaskuntzan, lan handia egiten ari baldin badira ere, ezin da ahaztu. Nafarroako ikasle gehienek ez dutela inolako harremanik euskararekin. Aitzitik, nabarmentzekoa da azken urte hauetan euskararen alde Nafarroan sortu diren ekimen eta mugimendu berriak, besteak beste, Agerraldia eta Errigora, Laba espazioa, Iruinkokoa, etab.

